

Συνοπτική παρουσίαση

Από τους περισσότερους από 100 δείκτες που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση, οι δώδεκα έχουν προσδιοριστεί ως βασικοί δείκτες. Ο σκοπός τους είναι να παράσχουν μια συνολική εικόνα της προόδου που έχει ενδεχομένως σημειώσει η ΕΕ προς τη βιώσιμη ανάπτυξη όσον αφορά τους αντικειμενικούς σκοπούς και τους στόχους που καθορίζονται στη στρατηγική της ΕΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη (ΣΒΑ της ΕΕ). Η αξιολόγηση της προόδου από το 2000 και μετά με βάση αυτούς τους βασικούς δείκτες αποκαλύπτει μια μάλλον ανάμεικτη εικόνα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 0.1: Αξιολόγηση των μεταβολών στους βασικούς δείκτες των ΔΒΑ (ΕΕ των 27, από το 2000) ⁽¹⁾

Τομέας ΔΒΑ	Βασικός δείκτης	Αξιολόγηση της μεταβολής στην ΕΕ-27
Κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη	Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ	
Βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή	Παραγωγικότητα πόρων	
Κοινωνική ενσωμάτωση	Ατομα σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (*)	
Δημογραφικές αλλαγές	Ποσοστό απασχόλησης εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας ⁽²⁾	
Δημόσια υγεία	Προσδόκιμο επιβίωσης κατά τη γέννηση (**)	
Κλιματική αλλαγή και ενέργεια	Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου	
	Μερίδιο ανανεώσιμης ενέργειας στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας (**)	
	Πρωτογενής κατανάλωση ενέργειας	
Βιώσιμες μεταφορές	Κατανάλωση ενέργειας στις μεταφορές σε σχέση με το ΑΕγχΠ	
Φυσικοί πόροι	Κοινός δείκτης για τα πτηνά	
	Τα αλιεύματα από αποθέματα που βρίσκονται εκτός ασφαλών βιολογικών ορίων	
Παγκόσμια εταιρική σχέση	Επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια (**)	
Χρηστή διακυβέρνηση	[Δεν υπάρχει βασικός δείκτης]	:

(*) Από το 2008

(**) Από το 2004

Στις επόμενες σελίδες παρατίθεται λεπτομερέστερη αξιολόγηση των βασικών τάσεων που παρατηρήθηκαν από το 2000, που συμπληρώνει την ανάλυση των βασικών δεικτών των ΔΒΑ.

¹ Επεξήγηση της μεθόδου αξιολόγησης και της σημασίας των καιρικών συμβόλων δίνεται στην εισαγωγή.

² Λόγω αλλαγής της μεθοδολογίας, η αξιολόγηση του δείκτη δεν είναι συγκρίσιμη με τις προηγούμενες εκδόσεις της έκθεσης παρακολούθησης. Για περαιτέρω λεπτομέρειες βλέπε το κεφάλαιο «δημογραφικές αλλαγές» στην παρούσα έκθεση.

Ακολουθεί πορεία βιώσιμης ανάπτυξης η ΕΕ;

Βασικές τάσεις στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη

Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ — σημεία συγκρατημένης ανάκαμψης;

- Μεταξύ του 2000 και του 2012, **το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ** στην ΕΕ αυξήθηκε κατά 0,9 % ετησίως κατά μέσο όρο. Κατά την περίοδο από το 1995 ως το 2007, πριν από την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, το κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ αυξανόταν συνεχώς στην ΕΕ, με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,4 %.
- Η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση εκδηλώθηκε εμφανώς στην πραγματική οικονομία το 2008, οπότε συρρικνώθηκε το κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ κατά 4,8 % το 2009 (σε σύγκριση με το 2008). Η ταχεία εφαρμογή φορολογικών κινήτρων και άλλων μέτρων πολιτικής σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο ΕΕ περιόρισε τις χειρότερες συνέπειες της κρίσης και σταθεροποίησε το κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ το 2010 και το 2011.
- Το 2012 σε συνθήκες ασθενούς οικονομικής ανάκαμψης, το πραγματικό ΑΕγχΠ μειώθηκε πάλι κατά 0,6% σε σύγκριση με το 2011.

Η ύφεση εξακολουθεί να βαραίνει το επενδυτικό κλίμα στην ΕΕ

- Μεταξύ 2003 και 2007 **οι επενδύσεις** (ως ποσοστό του ΑΕγχΠ) σημείωσαν μέτρια αύξηση, ακολουθώντας τον οικονομικό κύκλο. Καθώς η εμπιστοσύνη των νοικοκυριών και των εταιρειών κατέρρευσε μέσα στην αναταραχή των χρηματαγορών και στην οικονομική κρίση, οι επενδύσεις άρχισαν να μειώνονται με ταχύ ρυθμό. Η απότομη μείωση των επενδύσεων στο 19 % περίπου, στο χαμηλότερο επίπεδο της δεκαετίας, μεταξύ του 2009 και του 2011 οφειλόταν κυρίως σε περικοπές του τομέα των επιχειρήσεων.
- Μεταξύ του 2000 και του 2012 **το ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών** στην ΕΕ ακολούθησε τον οικονομικό κύκλο. Ενώ τα νοικοκυριά μείωσαν τις αποταμιεύσεις τους κατά την οικονομική ανάκαμψη μεταξύ του 2003 και του 2007, η τάση αυτή αντιστράφηκε από την οικονομική αναταραχή και την αυξημένη αβεβαιότητα στην αγορά μετά την κρίση. Παρά τα σημάδια μιας δειλής οικονομικής ανάκαμψης, το ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών άρχισε να μειώνεται και πάλι μετά το 2009.

Έχει γίνει η οικονομία της ΕΕ πιο ανταγωνιστική και καινοτομική;

- Η σταθερή αύξηση **της παραγωγικότητας της εργασίας** μεταξύ του 2000 και του 2007 ανακόπηκε λόγω της επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας το 2008 και το 2009. Παρά το γεγονός ότι η παραγωγικότητα βελτιώθηκε το 2010 και η αύξηση αυτή συνεχίστηκε κατά τα επόμενα έτη, η μακροπρόθεσμη βελτίωση θα εξαρτηθεί από τις μελλοντικές προσαρμογές της αγοράς εργασίας. Τέτοιες αλλαγές μπορεί να περιλαμβάνουν μεταβολές στις ροές εργαζομένων μεταξύ κρατών, τομέων και περιφερειών ή στην εξέλιξη των μισθών σε συνάρτηση με τις συνθήκες της αγοράς εργασίας.
- Κατά την περίοδο 2000 έως 2007 το σύνολο των **δαπανών Ε&Α** ως ποσοστό του ΑΕγχΠ παρέμεινε σχετικά σταθερό στο 1,85%. Ο δείκτης διατήρησε την ανθεκτικότητά του στα βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης. Σημείωσε ακόμη και μια μέτρια αύξηση το 2008 και το 2009 πριν σταθεροποιηθεί στο 2% τα επόμενα δύο χρόνια. Αυτό οφειλόταν κυρίως στις προσπάθειες των κυβερνήσεων να στηρίξουν την οικονομική ανάπτυξη, προωθώντας τις δαπάνες Ε&Α.
- Η **ένταση ενέργειας** στην ΕΕ μειώθηκε σταθερά μεταξύ του 2003 και του 2009, ακολούθησε ανάκαμψη το 2010 και μια ταχύτερη υποχώρηση το 2011. Η θετική εξέλιξη σημειώθηκε σε πλαίσιο απόλυτης αποσύνδεσης της ακαθάριστης εσωτερικής κατανάλωσης ενέργειας από την οικονομική ανάπτυξη.

Υποτονική ανάκαμψη της αγοράς εργασίας

- Το ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ αυξήθηκε από 66,6 % το 2000 σε 70,3 % το 2008. Η αύξηση τερματίστηκε το 2009, επειδή η οικονομική ύφεση παρέτεινε τη στασιμότητα της αγοράς

εργασίας και το ποσοστό απασχόλησης παρέμεινε γύρω στο 68,5 % ως το 2012. Αυτό έβγαλε την ΕΕ από την πορεία επίτευξης του στόχου του 75 % που είχε τεθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» .

- Μεταξύ 2000 και 2007 **οι περιφερειακές ανισότητες στην απασχόληση** στην ΕΕ μειώθηκαν κατά 2,1 εκατοστιαίες μονάδες. Η πρόοδος εξουδετερώθηκε από την οικονομική κρίση, η οποία σταδιακά επανέφερε τις περιφερειακές ανισότητες στην απασχόληση στο επίπεδο του 2000 (13,3% το 2012). Από τη θετική πλευρά, η ψαλίδα μεταξύ των δύο φύλων στην περιφερειακή απασχόληση, μειώθηκε στο χαμηλότερο επίπεδο της δεκαετίας, φτάνοντας τις 5,6 εκατοστιαίες μονάδες.
- Συνολικά, την περίοδο 2001-2004, **το συνολικό ποσοστό ανεργίας** στην ΕΕ αυξήθηκε. Τα επόμενα τέσσερα έτη (2005-2008), το ποσοστό ανεργίας μειωνόταν συνεχώς, φτάνοντας στο χαμηλότερο επίπεδό του, 7,1 %, το 2008. Μετά από τις βελτιώσεις αυτές ακολούθησε απότομη αύξηση, και το 2012 το ποσοστό ανεργίας της ΕΕ σημείωσε ρεκόρ φτάνοντας το 10,5 %.

Βασικές τάσεις στη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή

Απόλυτη αποσύνδεση της κατανάλωσης υλών από την οικονομική ανάπτυξη;

- Το 2011 η ΕΕ κατόρθωσε να δημιουργήσει οικονομική αξία ύψους 1,60 ευρώ για κάθε χιλιόγραμμα υλών που καταναλώνονται. Αυτή ήταν μια σημαντική βελτίωση της **παραγωγικότητας των πόρων** από το 2000, όταν, από την ίδια ποσότητα πόρων, είχε δημιουργηθεί αξία μόνο 1,34 ευρώ ανά χιλιόγραμμα.
- Αυτή η βελτίωση της αποδοτικότητας συνέβη, επειδή το ΑΕγχΠ αυξανόταν με ταχύτερους ρυθμούς από την **εγχώρια κατανάλωση υλών** (EKY), ιδίως πριν πληγεί η οικονομία από την κρίση. Από το 2007 η χρήση των πόρων στην ΕΕ μειώθηκε απότομα, οδηγώντας την EKY σε επίπεδα χαμηλότερα και από εκείνα που διαπιστώνονταν ακόμη και πριν από δέκα χρόνια. Ωστόσο, η ανάκαμψη της οικονομίας δείχνει μια τάση αναστροφής το 2011.
- Αυτές οι αποκλίνουσες τάσεις — αύξηση του ΑΕγχΠ αλλά μείωση της EKY — συνεπάγονται απόλυτη αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση των πόρων στην ΕΕ μεταξύ του 2000 και του 2011. Ωστόσο, είναι ασαφές κατά πόσον αυτό αποτελεί πραγματική μεταστροφή του τρόπου χρήσης των πόρων ή απλή αντανάκλαση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στις βιομηχανίες έντασης πόρων όπως οι κατασκευές.

Βελτιώσεις στους τομείς της επεξεργασίας των αποβλήτων και των εκπομπών ρύπων

- Οι πρακτικές **επεξεργασίας αποβλήτων** έχουν βελτιωθεί σημαντικά στην ΕΕ από το 2000. Η υγειονομική ταφή, η λιγότερο φιλική προς το περιβάλλον μέθοδος διάθεσης, έχει αντικατασταθεί σταδιακά από την αποτέφρωση και, σε μεγαλύτερο βαθμό, από την ανακύκλωση και τη λιπασματοποίηση. Το 2011 περίπου το 40 % των αστικών αποβλήτων ανακυκλώθηκαν ή λιπασματοποιήθηκαν.
- Υπάρχουν μεγάλες διαφορές στην ΕΕ όσον αφορά την επεξεργασία των αποβλήτων. Το 2011 η υγειονομική ταφή ήταν ο βασικός τρόπος διάθεσης των αποβλήτων στη Βουλγαρία, στην Κροατία και στη Ρουμανία, σε ποσοστό άνω του 90%, ενώ το ποσοστό της ήταν κάτω του 1% στη Γερμανία, στις Κάτω Χώρες και στη Σουηδία.
- Παρόμοιες βελτιώσεις σημειώθηκαν με τις **ατμοσφαιρικές εκπομπές** οξεινιστικών ουσιών και των πρόδρομων ουσιών του όζοντος. Η σταθερή μείωση που σημειώθηκε από το 1990 και μετά έδωσε τη δυνατότητα στην ΕΕ- 27 να επιτύχει τους στόχους της για τις εκπομπές οξειδίων του θείου (SOX) και πτητικών οργανικών ενώσεων εκτός μεθανίου (NMVOC) έως το 2011. Ωστόσο, 12 κράτη μέλη ανέφεραν εκπομπές άνω των εθνικών ανώτατων ορίων για τουλάχιστον έναν από τους τέσσερις ρύπους.

Δεν υπάρχει σαφής τάση για πιο βιώσιμα πρότυπα κατανάλωσης

- Η **κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας από τα νοικοκυριά** σημείωσε σχεδόν συνεχή αύξηση από το 1990 και μετά. Αυτή η τάση οφείλεται κυρίως στην αύξηση του αριθμού των νοικοκυριών και στις μεταβολές στα καταναλωτικά πρότυπα, γεγονός που εξουδετέρωσαν τις βελτιώσεις της απόδοσης

των ηλεκτρονικών συσκευών. Το φαινόμενο αυτό είναι γνωστό ως «μπούμερανγκ». Σε αντίθεση με άλλους δείκτες κατανάλωσης στην παρούσα έκθεση, η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας από τα νοικοκυριά αποδείχθηκε μάλλον ανεπηρέαστη από την οικονομική κρίση, δεδομένου ότι το 2011 ήταν το πρώτο έτος κατά το οποίο εμφανίστηκε απότομη πτώση της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας από το 1990 και μετά.

- Ομοίως, η **τελική κατανάλωση ενέργειας** στην ΕΕ συνέχισε να αυξάνεται από το 1990. Ωστόσο, το 2005 ήταν ένα σημείο καμπής, αφού η χρήση ενέργειας σταθεροποιήθηκε και στη συνέχεια σημείωσε πτώση τα επόμενα έτη. Η συρρίκνωση που σημειώθηκε στην ενωσιακή οικονομία το 2009 και το 2011 συνέβαλε στην πτώση της τελικής ενεργειακής κατανάλωσης, η οποία οδηγήθηκε, το 2011, στα προ του 2000 επίπεδά της.
- Επειδή η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας των νοικοκυριών και η τελική κατανάλωση ενέργειας επέδειξαν διαφορετικές τάσεις, ιδίως από το 2005 και μετά, δεν είναι δυνατόν να εξαχθεί συμπέρασμα για το κατά πόσον τα πρότυπα κατανάλωσης στην ΕΕ έχουν καταστεί περισσότερο βιώσιμα.

Πιο φιλικά προς το περιβάλλον πρότυπα παραγωγής

- Τα πρότυπα παραγωγής, αντίθετα, έχουν βελτιωθεί στην ΕΕ κατά τα τελευταία έτη. Ο αριθμός των οργανισμών που εφαρμόζουν πιστοποιημένο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης, σύμφωνα με το **σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS)** έχει αυξηθεί από το 2003. Το 2013 η διεύθυνση του EMAS — εκφραζόμενη σε αριθμό οργανισμών που είναι καταχωρισμένοι στο EMAS ανά εκατ. κατοίκους — ήταν ιδιαίτερα υψηλή στην Κύπρο, την Αυστρία, την Ισπανία, την Ιταλία, τη Γερμανία και τη Δανία.
- Ομοίως, οι γεωργικές πρακτικές έχουν καταστεί ολοένα και πιο βιώσιμες στην ΕΕ από το 2005 και μετά, όπως καταδεικνύεται από την αύξηση του μεριδίου της **βιολογικής γεωργίας**. Αυτή η δυναμική εξέλιξη αντικατοπτρίστηκε επίσης στις αυξανόμενες πωλήσεις βιολογικών προϊόντων στην αγορά τροφίμων της ΕΕ.

Βασικές τάσεις στην κοινωνική ενσωμάτωση

Ο αριθμός των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έχει αυξηθεί από το 2008

- Μεταξύ του 2008 και του 2012 ο αριθμός των **ατόμων που διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού** αυξήθηκε κατά 8,7 εκατ., ανεβαίνοντας από τα 115,7 εκατ. στα 124,4 εκατ. Ο αριθμός αυτός μειωνόταν από το 2005 ως το 2009. Με την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, ωστόσο, άρχισε και πάλι να αυξάνεται.
- Τα 124,4 εκατ. άτομα που διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ το 2012 αντιπροσωπεύουν το 25% του συνολικού πληθυσμού. Αυτό σημαίνει ότι ένα τέταρτο του πληθυσμού της ΕΕ αντιμετώπισαν μία τουλάχιστον μορφή φτώχειας που καλύπτεται από τον βασικό δείκτη του θεματικού τομέα, δηλαδή τη νομισματική φτώχεια, σοβαρές υλικές στερήσεις και έλλειψη πρόσβασης σε θέσεις εργασίας. Τα σημερινά επίπεδα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού θέτουν σε κίνδυνο τον στόχο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για τη μείωση της φτώχειας, στρατηγική η οποία αποσκοπεί στη διάσωση τουλάχιστον 20 εκατομμυρίων ανθρώπων από τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού έως το 2020.

Αύξηση της νομισματικής φτώχειας και επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης

- Ο αριθμός **ατόμων που διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις** αυξήθηκε από 80,7 εκατ. το 2008 σε 85,3 εκατ. το 2012. Σε αντίθεση με τον βασικό δείκτη, ο αριθμός αυτός σημειώνει σχεδόν συνεχή αύξηση από το 2005, ακόμη και πριν από την οικονομική κρίση, αύξηση η οποία επιταχύνθηκε μετά το 2009. Η νομισματική φτώχεια είναι η επικρατέστερη μορφή της φτώχειας στην ΕΕ, επηρεάζοντας το 17,1 % του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ το 2012.
- Ο αριθμός των ατόμων που πλήττονται από **σοβαρή υλική στέρηση** αυξήθηκε σημαντικά από το 2008 ως το 2012, ανεβαίνοντας από τα 41,4 εκατ. στα 51,0 εκατ. Ωστόσο, η τάση δεν ήταν

συνεχής, αφού το 2009 σημειώθηκε μια σημαντική καμπή. Ενώ ο αριθμός των ατόμων που αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική στέρηση μειώθηκε σημαντικά κατά 12 εκατ. περίπου μεταξύ 2005 και 2009, έκτοτε έχει αυξηθεί εκ νέου κατά 11,2 εκατ., με αποτέλεσμα να πλήττεται το 10,3 % του πληθυσμού της ΕΕ το 2012.

- Μεταξύ του 2005 και του 2012 η **εισοδηματική ανισότητα** δεν άλλαξε σχεδόν καθόλου. Το 2012 το πλουσιότερο 20 % του πληθυσμού στην ΕΕ κέρδιζε άνω του 38 % του εθνικού ισοδύναμου εισοδήματος και, κατά συνέπεια, περίπου πέντε φορές περισσότερο από το φτωχότερο 20 %, του οποίου το μερίδιο μόλις έφτανε σε ποσοστό ελαφρώς χαμηλότερο του 8 %.

Δεν υπάρχει σαφής τάση για πιο βιώσιμη αγορά εργασίας

- Ο αριθμός των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με **πολύ χαμηλή ένταση εργασίας** αυξήθηκε μεταξύ του 2008 και του 2012, από 34,3 εκατ. σε 36,9 εκατ. Σύμφωνα με άλλους δείκτες που σχετίζονται με τη φτώχεια, ο αριθμός αυτός μειώθηκε μεταξύ του 2006 και του 2009, στη συνέχεια όμως αυξήθηκε και πάλι παράλληλα με την αύξηση του ποσοστού ανεργίας, προτού να μειωθεί κατά 4,1 % μεταξύ 2011 και 2012. Η οικονομική αδράνεια αυξάνει σημαντικά τον κίνδυνο να βρεθεί κανείς σε κατάσταση φτώχειας. Το 2012 το 9,8% του πληθυσμού της ΕΕ ηλικίας 0 ως 59 ετών ζούσε σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας.
- Το **ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας** της ΕΕ σημείωσε πτωτική τάση μεταξύ του 2004 και του 2008. Από το 2008, ωστόσο, το ποσοστό αυξήθηκε και πάλι, φτάνοντας στο ιστορικά υψηλό επίπεδο του 4,6 % το 2012.
- Μεταξύ του 2006 και του 2011 το **μισθολογικό χάσμα μεταξύ των δύο φύλων** μειώθηκε σημαντικά. Παρά την ευνοϊκή αυτή τάση, οι ωριαίες αποδοχές των γυναικών εξακολούθησαν να είναι κατά 16,2 % χαμηλότερες από εκείνες των ανδρών το 2011.

Βελτιώσεις στην εκπαίδευση

- Το ποσοστό των **ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση** μειώθηκε σταθερά από το 2003 και μετά, φτάνοντας το 12,8% το 2012. Εάν οι πρόσφατες τάσεις μπορέσουν να διατηρηθούν, ο στόχος μείωσης των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε λιγότερο από 10 % ως το 2020 φαίνεται εφικτός.
- Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30 ως 34 ετών με **μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης** αυξάνεται σταθερά από το 2000 και μετά. Η τάση δηλώνει ότι ο στόχος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για την αύξηση του ποσοστού αυτού στο 40 % τουλάχιστον ως το 2020 θα επιτευχθεί.
- Το ποσοστό των **ενηλίκων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο** μειώθηκε σημαντικά από το 2000 και μετά. Η τάση είναι εμφανής σε όλες τις ηλικιακές ομάδες.
- Η συμμετοχή στη **διά βίου μάθηση** αυξήθηκε μεταξύ του 2003 και του 2012· ωστόσο, η αύξηση αυτή σημειώθηκε, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, μεταξύ του 2003 και του 2005, ενώ η συμμετοχή στη διά βίου μάθηση δεν σημείωσε άλλη πρόοδο από τότε. Οι σκανδιναβικές χώρες επιτυγχάνουν τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής, ενώ η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ρουμανία έχουν σημειώσει ελάχιστη ή μηδενική πρόοδο για τη βελτίωση των χαμηλών επιπέδων συμμετοχής.

Βασικές τάσεις στις δημογραφικές αλλαγές

Το ποσοστό απασχόλησης των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων δεν επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση

- Το 48,9 % των **μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων** ήταν απασχολούμενοι το 2012. Το **ποσοστό απασχόλησης** αυξήθηκε ελαφρώς και συνεχώς από το 2000 και μετά. Η αύξηση της συμμετοχής των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων αποτελεί σταθερή τάση, που φαίνεται να αντέχει στην οικονομική κρίση. Ωστόσο, ο στόχος του 50 %, που είχε καθοριστεί στη στρατηγική της Λισαβόνας — της προκατόχου της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» — και που έπρεπε να επιτευχθεί το 2010, ακόμη δεν έχει επιτευχθεί.

- Μια μείωση του χάσματος μεταξύ ανδρών και γυναικών στην απασχόληση των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας είναι ορατή την περίοδο 2000 ως 2012. Ενώ το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών παρέμεινε χαμηλότερο από εκείνο των ανδρών, η αύξηση ήταν σαφώς μεγαλύτερη για τις γυναίκες, 14,4 εκατοστιαίες μονάδες από το 2000 σε σύγκριση με τις 9,3 ποσοστιαίες μονάδες για τους άνδρες.

Οι τάσεις στη δομή του πληθυσμού επιβεβαιώνουν τις δημογραφικές προκλήσεις

- Το **προσδόκιμο ζωής στην ηλικία των 65 ετών** στην ΕΕ ανερχόταν σε 21,3 έτη για τις γυναίκες και σε 17,2 έτη για τους άνδρες το 2011. Από το 2002, τα έτη προσδόκιμου ζωής αυξήθηκαν συνεχώς και για τα δύο φύλα και το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών μειώθηκε. Δεδομένου ότι ο ετήσιος ρυθμός αύξησης το 2011 ήταν κάτω του 1 % για τις γυναίκες, δεν είναι σαφές εάν θα εξακολουθήσει να αυξάνεται στο μέλλον.
- Το 2011 το **ποσοστό γονιμότητας** στην ΕΕ ήταν 1,57 παιδιά ανά γυναίκα. Αυτό δηλώνει αύξηση 8% από το 2002. Ωστόσο, μετά από μια περίοδο σταθεροποίησης στα 1,6 παιδιά, ο μέσος αριθμός γεννήσεων μειώθηκε ελαφρά το 2011.
- Πέρα από την πρόσφατη μείωση του ποσοστού γονιμότητας, το 2011 μειώθηκε και το **καθαρό ποσοστό μετανάστευσης** στην ΕΕ. Οι δύο αυτές πτωτικές τάσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε επιτάχυνση της δημογραφικής αλλαγής, με όλο και μεγαλύτερη αναλογία των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων στον πληθυσμό των ευρωπαϊκών χωρών.
- Η **αναλογία των ηλικιωμένων ατόμων στον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας** στην ΕΕ αυξήθηκε σταθερά φτάνοντας το 25,8 % το 2012. Σύμφωνα με πρόσφατες προβολές προβλέπεται συνεχής αύξηση στο μέλλον ως το 2050, και στη συνέχεια σταθεροποίηση σε επίπεδο περίπου 55 %.

Δεν υπάρχουν σημαντικές βελτιώσεις στο επίπεδο των εισοδημάτων των συνταξιούχων

- Το 2012 το μέσο **επίπεδο των εισοδημάτων των συνταξιούχων** στην ΕΕ ήταν το 56 % των αποδοχών του ενεργού πληθυσμού στις ηλικίες των 50. Αφού παρέμεινε λίγο πολύ σταθερό, σε ποσοστό περίπου 50 %, ο δείκτης αντικατάστασης σημείωσε μέτρια ανοδική τάση από το 2010 και μετά.
- Σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ ο λόγος μεταξύ επιπέδου εισοδημάτων από τις συντάξεις των ηλικιωμένων και επιπέδου εισοδημάτων από τις αποδοχές των ατόμων ηλικίας 50 έως 59 ετών κυμαινόταν από 39 % στην Κύπρο ως 79 % στο Λουξεμβούργο. Μεταξύ του 2005 και του 2012, η απόκλιση μεταξύ των κρατών μελών αυξήθηκε ελαφρά.

Εξακολουθεί να μη διαφαίνεται ανάκαμψη των δημόσιων οικονομικών στην ΕΕ

- Το **δημόσιο χρέος** στην ΕΕ αυξήθηκε σημαντικά από την αρχή της οικονομικής κρίσης το 2007. Μετά από μείωση, το 2007, κάτω από το επίπεδο αναφοράς της Συνθήκης του Μάαστριχτ που ήταν 60% (μειώθηκε σε 59 %), το δημόσιο χρέος αυξήθηκε σημαντικά τα επόμενα έτη, φτάνοντας στο 85,3 % του ΑΕγχΠ το 2012. Στην ΕΕ τα επίπεδα του δημόσιου χρέους διέφεραν σημαντικά, αφού κυμαίνονταν από 10,1 % του ΑΕγχΠ στην Εσθονία ως 156,9 % στην Ελλάδα.
- Ένας παράγοντας των δημόσιων δαπανών είναι οι δαπάνες για την καταβολή των συντάξεων από το κράτος. Πολλά κράτη μέλη αναμόρφωσαν τα συνταξιοδοτικά τους συστήματα, παρατείνοντας τη **διάρκεια της εργασίμης ζωής** του πληθυσμού. Μεταξύ 2000 και 2011 η μέση διάρκεια εργασίμης ζωής στην ΕΕ αυξήθηκε κατά 1,8 χρόνια. Το 2011 οι άνδρες εργάζονταν κατά μέσο όρο 37,4 έτη και οι γυναίκες 31,9 έτη στη διάρκεια της ζωής τους.

Βασικές τάσεις στη δημόσια υγεία

Βελτιώσεις όσον αφορά το προσδόκιμο ζωής που δεν οδηγούν σε μεγαλύτερη διάρκεια ζωής με καλή υγεία

- Μεταξύ του 2004 και του 2011 το **προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση** τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες αυξήθηκε μετριώς, με ετήσιο ρυθμό 0,4 % (στους άνδρες) και 0,3 % (στις γυναίκες). Αντίθετα, ο **αριθμός των ετών υγιούς ζωής** κατά τη γέννηση δεν βελτιώθηκε

για τις γυναίκες, ενώ βελτιώθηκε ελαφρά μόνο για τους άνδρες.

- Οι υψηλότεροι ρυθμοί αύξησης του προσδόκιμου ζωής και τα χαμηλότερα ποσοστά αύξησης των ετών υγιούς ζωής σημαίνουν ότι οι άνθρωποι κατά μέσο όρο δεν περνούν τα χρόνια τους με καλή υγεία αλλά με κάποιου είδους αναπηρία ή ασθένεια.

Οι βελτιώσεις των δεικτών υγείας επιβραδύνονται μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, εξακολουθούν δε να υπάρχουν ανισότητες στον τομέα της υγείας

- Μεταξύ του 2000 και του 2009 **το ποσοστό θανάτων εξαιτίας χρόνιων νοσημάτων** μειώθηκε από 142 σε 116 άτομα ανά 100 000 άτομα ηλικίας κάτω των 65 ετών στην ΕΕ. Στους άνδρες, που έχουν σήμερα περισσότερες πιθανότητες να πεθάνουν από χρόνια νόσημα, καταγράφηκε μεγαλύτερη μείωση (2,4 %) από ό,τι στις γυναίκες (1,9 %), πράγμα που υποδηλώνει μια σύγκλιση μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά τα ποσοστά θανάτων. Παρά τις βελτιώσεις στα ποσοστά θανάτων εξαιτίας χρόνιων νοσημάτων, ο λόγος μεταξύ θανάτων που οφείλονται σε χρόνια νόσημα και συνόλου θανάτων παρέμεινε σταθερός. Αυτό δείχνει ότι η μείωση των ποσοστών θανάτων από χρόνια νοσήματα θα μπορούσε κυρίως να εξηγηθεί από τη συνολική μείωση στα ποσοστά θανάτων.
- **Το ποσοστό θανάτων από αυτοκτονίες** σημείωσε συνολική, κατά μέσο όρο, μείωση κατά 1,4 % μεταξύ 2000 και 2010. Ωστόσο η τάση δεν ήταν συνεχής. Μεταξύ του 2000 και του 2007, η μέση ετήσια μείωση ήταν πολύ μεγαλύτερη, 2,5 %. Ωστόσο, οι αυτοκτονίες αυξήθηκαν σημαντικά κατά το 2008 (κατά 2 %) και κατά το 2009 (κατά 3 %), αλλά μειώθηκαν εκ νέου το 2010. Κατά κύριο λόγο, η αύξηση των ποσοστών θανάτων από αυτοκτονίες από το 2007 και μετά παρατηρήθηκε στους άνδρες, γεγονός που αντανακλά δυναμικά την επίπτωση της οικονομικής κρίσης στην ανεργία.
- Η οικονομική στενότητα περιορίζει την **πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη**. Το ποσοστό του πληθυσμού που θεωρούσε ότι δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να πληρώσει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αρχικά μειώθηκε μεταξύ του 2005 και του 2009, αλλά άρχισε να αυξάνεται πάλι το 2009, φτάνοντας το 2,3 % το 2011. Αυτή η μεταστροφή συμβάδισε με την οικονομική κρίση και με τις μόνιμες εισοδηματικές ανισότητες όσον αφορά την πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, γεγονός που δείχνει ότι, λόγω των οικονομικών περιορισμών, μειώθηκε η πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη.

Χωρίς βελτίωση ή ανεπαρκής η βελτίωση όσον αφορά τους καθοριστικούς παράγοντες για την υγεία, όπως είναι η παραγωγή τοξικών χημικών και η έκθεση στην ατμοσφαιρική ρύπανση

- Η **παραγωγή τοξικών χημικών** στην ΕΕ αυξήθηκε ελαφρά μεταξύ του 2002 και του 2007, αλλά μειώθηκε αισθητά το 2008 και το 2009 λόγω της οικονομικής κρίσης. Δύο έτη αργότερα (το 2011), μετά την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής αγοράς, η παραγωγή αποκαταστάθηκε στο παλιό υψηλό της επίπεδο. Η προσωρινή μείωση είναι δυνατόν, ως εκ τούτου, να εξηγηθεί από τη στασιμότητα της οικονομίας που οδηγεί σε μείωση της βιομηχανικής παραγωγής στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.
- Μεταξύ του 2000 και του 2011 η **έκθεση των πόλεων στην ατμοσφαιρική ρύπανση από αιωρούμενα σωματίδια** μειώθηκε κατά 1 μικρογραμμάρια ανά κυβικό μέτρο, φτάνοντας στο επίπεδο των 27 μικρογραμμάρια ανά κυβικό μέτρο το 2011. Ωστόσο, λαμβανομένων υπόψη των σημαντικών διακυμάνσεων σε ετήσια βάση δύσκολα διακρίνεται οποιαδήποτε σαφής τάση. Ο στόχος του 2010 για μείωση των εκπομπών στα 20 μικρογραμμάρια δεν μπορεί να επιτευχθεί. Το 2010 οι εκπομπές αιωρούμενων σωματιδίων ήταν 26 μικρογραμμάρια ανά κυβικό μέτρο, δηλαδή 6 μικρογραμμάρια πάνω από τον στόχο.
- Συνολικά, η **έκθεση των πόλεων στην ατμοσφαιρική ρύπανση από το όζον** αυξήθηκε με ετήσιο ρυθμό 1,7% μεταξύ του 2000 και του 2011. Ωστόσο, η εξέλιξη ήταν ασταθής, λόγω της επίδρασης των καιρικών συνθηκών στις συγκεντρώσεις του όζοντος και των μεγάλων διαφορών μεταξύ των χωρών.

Βασικές τάσεις στην κλιματική αλλαγή και στην ενέργεια

Μειώσεις των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ, αλλά αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη

- Οι **εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου** στην ΕΕ μειώθηκαν ουσιαστικά από το 1990. Η μεγαλύτερη πτώση σημειώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μεταξύ του 2007 και του 2011. Ο στόχος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 20 % ως το 2020, σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, είναι σαφώς εφικτός.
- Οι μεγαλύτερες μειώσεις επιτεύχθηκαν στους τομείς της μεταποίησης, των κατασκευών και της βιομηχανίας παραγωγής ενέργειας. Οι τομείς των αποβλήτων και της γεωργίας έχουν επίσης μειώσει τις εκπομπές, αλλά αντιπροσωπεύουν μικρότερο μερίδιο του συνόλου. Ο μόνος τομέας με αυξανόμενες εκπομπές είναι ο τομέας των μεταφορών. Οι εκπομπές των διεθνών αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών αυξήθηκαν ταχύτατα. Οι εκπομπές εσωτερικών μεταφορών παραμένουν σε επίπεδα άνω των επιπέδων του 1990, αλλά παρατηρείται μια καθοδική τάση από το 2007 και μετά.
- Οι μειώσεις των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ υπεραντισταθμίζονται από τις ταχέως αυξανόμενες παγκόσμιες εκπομπές. Η συγκέντρωση αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα αυξάνονται. Ακόμη και αν και υπάρχει μια χρονική διαφορά μεταξύ των εκπομπών και της αύξησης της θερμοκρασίας, οι καταγραφές της **μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη** ήδη δείχνουν σαφή ανοδική τάση. Η υπερθέρμανση του πλανήτη δεν σταμάτησε να επιταχύνεται κατά τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες.

Δεν υπάρχει σαφής τάση μείωσης της ενεργειακής ζήτησης

- Η **κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας**, αφού αυξήθηκε λίγο πολύ συνεχώς μεταξύ του 1990 και του 2006 στην ΕΕ, το 2011 έπεσε στα επίπεδα του 1990. Ωστόσο, η πτωτική τάση δεν ήταν συνεχής. Απομένει να διαπιστωθεί εάν η μείωση μπορεί να διατηρηθεί μόλις η οικονομία της ΕΕ επιστρέψει στην υψηλότερη οικονομική ανάπτυξη.
- Η ΕΕ **εισήγαγε ποσοστό μεγαλύτερο από το ήμισυ της ενέργειάς της** το 2011. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 το μερίδιο του συνόλου των ενεργειακών αναγκών που καλύπτεται από τις εισαγωγές από τρίτες χώρες αυξήθηκε σχεδόν κάθε χρόνο. Από το 2006 και μετά παρέμεινε σε επίπεδο ελαφρώς άνω του 50%.

Ταχεία εξάπλωση των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, ιδίως στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας

- Η ενέργεια που παράγεται από βιομάζα, η αιολική ενέργεια, η ηλιακή ενέργεια και η γεωθερμία συμβάλλουν στην κάλυψη ενός ολοένα μεγαλύτερου μεριδίου της τελικής ενεργειακής ζήτησης στην ΕΕ. Όλα τα κράτη μέλη αύξησαν **το μερίδιο της ανανεώσιμης ενέργειας** μεταξύ του 2005 και του 2011. Μολονότι η συμβολή της βιομάζας είναι με μεγάλη διαφορά η σημαντικότερη, η αιολική και η ηλιακή ενέργεια γνώρισαν την ταχύτερη διάδοση.
- Η διείσδυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι υψηλότερη στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, στον οποίο η ανανεώσιμη ενέργεια κάλυψε ένα πέμπτο της μεικτής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας το 2011.
- Απεναντίας, το μερίδιο της ανανεώσιμης ενέργειας στις **μεταφορές** μειώθηκε το 2011 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Αυτό οφείλεται, ωστόσο, σε στατιστικές προσαρμογές, που εξαιρούν τα βιοκαύσιμα που δεν έχουν πιστοποιηθεί ως βιώσιμα. Ωστόσο, τα στοιχεία για το 2010 δείχνουν ότι η ΕΕ δεν πέτυχε τον ενδιάμεσο στόχο της για την αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων μορφών ενέργειας στις μεταφορές.

Βασικές τάσεις στις βιώσιμες μεταφορές

Δεν υπάρχει απόλυτη αποσύνδεση της ενεργειακής κατανάλωσης των μεταφορών από την οικονομική ανάπτυξη

- Η **ενεργειακή κατανάλωση των μεταφορών ανά μονάδα του ΑΕγχΠ** μειώθηκε κατά 8,3 % από το 2000. Αυτή η τάση έγινε κάπως εντονότερη απ' όταν ξεκίνησε η οικονομική κρίση,

επειδή η περιβαλλοντική συνιστώσα του δείκτη αυτού — χρήση ενέργειας στις μεταφορές — μειώθηκε για τέσσερα συνεχή έτη μετά το 2007. Συνολικά, μεταξύ του 2000 και του 2011, η χρήση ενέργειας στις μεταφορές αυξήθηκε κατά 6,7 %, ενώ η οικονομική ανάπτυξη ήταν ταχύτερη, 16,5 %.

- Αυτές οι συμπίπτουσες τάσεις — ανάπτυξη τόσο της κατανάλωσης ενέργειας όσο και (ακόμη μεγαλύτερη) του ΑΕγχΠ — συνεπάγονται σχετική αποσύνδεση της κατανάλωσης ενέργειας στις μεταφορές από την οικονομική ανάπτυξη στην ΕΕ κατά την περίοδο 2000 έως 2011. Απόλυτη αποσύνδεση (δηλαδή μείωση της κατανάλωσης ενέργειας στις μεταφορές και παράλληλα ανάπτυξη της οικονομίας) θα μπορούσε να παρατηρηθεί σε ετήσια βάση τόσο το 2010 όσο και το 2011. Ωστόσο, είναι αβέβαιο κατά πόσον αυτό αποτελεί συνεχή τάση ή απλώς συνέπεια της οικονομικής κρίσης.

Καμία ουσιαστική μεταβολή στους τρόπους μεταφοράς και στην κινητικότητα

- Οι μεταφορικές επιδόσεις των διαφόρων τρόπων μεταφοράς δεν διαφέρουν πολύ. **Η κατανομή μεταξύ τρόπων μεταφοράς στις επιβατικές μεταφορές** το 2011 παρέμεινε σε επίπεδα πολύ παρόμοια με τα επίπεδα του 2000. **Οι εμπορευματικές μεταφορές** σημείωσαν μικρές αλλαγές από το 2009, δεδομένου ότι οι σιδηροδρομικές μεταφορές ανέκτησαν το χαμένο μερίδιό τους από τις οδικές μεταφορές. Συνεπώς, τα μερίδια των διαφορετικών τρόπων μεταφοράς των εμπορευματικών μεταφορών είναι επίσης σχεδόν στα επίπεδα του 2000. Ωστόσο, αυτές οι μικρές αλλαγές μπορούν επίσης να οφείλονται σε λόγους μεθοδολογίας.
- Ακόμη και αν η κατανομή μεταξύ τρόπων μεταφοράς δεν δείχνει μεγάλες αλλαγές σε επίπεδο ΕΕ, το μερίδιο του κάθε τρόπου μεταφοράς διαφέρει πολύ από κράτος μέλος σε κράτος μέλος. Ενώ οι οδικές μεταφορές κυριάρχησαν τόσο στις επιβατικές όσο και στις εμπορευματικές μεταφορές το 2011, οι σιδηροδρομικές μεταφορές είχαν σημαντικά μερίδια, άνω του 30 % των εμπορευματικών μεταφορών, σε ορισμένα κράτη μέλη, όπως οι χώρες της Βαλτικής.
- Δεν παρατηρήθηκε ουσιαστική αποσύνδεση όσον αφορά τους όγκους εμπορευματικών μεταφορών σε σχέση με το ΑΕγχΠ. Η κρίση είχε σοβαρό αντίκτυπο και στο ΑΕγχΠ και στον όγκο των μεταφορών, ωστόσο, σοβαρότερα έπληξε τον όγκο των μεταφορών. Από το 2009 τα αριθμητικά στοιχεία δείχνουν δειλή ανάκαμψη. Δεν μπορεί ακόμη να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι αυτό αποτελεί αποσύνδεση.

Οι αρνητικές επιπτώσεις από τις μεταφορές πρέπει να μειωθούν ακόμη περισσότερο

- Δεν υπήρξε ακόμη συνολική μείωση **των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις μεταφορές** από το 2000. Αν και οι εκπομπές μειώνονται από το 2007 και μετά λόγω της οικονομικής ύφεσης, η μείωση αυτή δεν έχει αντισταθμίσει τις αυξήσεις των εκπομπών που είχαν σημειωθεί προηγουμένως.
- **Ο αριθμός των θανατηφόρων τροχαίων ατυχημάτων** εξακολούθησε να μειώνεται από το 2000 και μετά. Ωστόσο, ο στόχος των 27 000 θυμάτων μόνο από τροχαία ατυχήματα επιτεύχθηκε το 2010. Γι' αυτό, χρειάζεται να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες για να επιτευχθεί ο στόχος του 2020 για λιγότερα από 15 500 θανατηφόρα ατυχήματα.

Βασικές τάσεις στους φυσικούς πόρους

Μήπως η ΕΕ χάνει το φυσικό της κεφάλαιο;

- Μεταξύ του 2000 και του 2011 **ο δείκτης κοινών ειδών πτηνών** παρέμεινε σχετικά σταθερός, ωστόσο στους πληθυσμούς των κοινών πτηνών των αγρών και των δασών παρατηρήθηκαν πιο πολωτικές τάσεις. Ενώ τα πτηνά των δασών αυξήθηκαν κατά 9,7 εκατοστιαίες μονάδες την περίοδο αυτή, ο δείκτης για τα πτηνά των αγρών μειώθηκε κατά 5,6 ποσοστιαίες μονάδες.
- Οι αλλαγές στις γεωργικές μεθόδους, η εντατικοποίηση και η εξειδίκευση ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για τη μείωση των πτηνών που ζουν σε γεωργικές εκτάσεις μειώνεται στη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη. Καθοριστικοί παράγοντες είναι η παροχή επιζήμιων επιδοτήσεων, η έλλειψη κινήτρων για τη συντήρηση γεωργικών εκτάσεων υψηλής φυσικής αξίας (γεωργικές εκτάσεις που υποστηρίζουν τη μεγάλη ποικιλία ειδών και ενδιαιτημάτων και/ή τα είδη που κινδυνεύουν

να εξαφανιστούν) και η αυξημένη χρήση βιομάζας για την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

- Οι συνολικές ποσότητες αλιευμάτων από τα αποθέματα που βρίσκονται εκτός ασφαλών βιολογικών ορίων μειώθηκαν κατά 23,1 ποσοστιαίες μονάδες από το 2000 ως το 2010. Ωστόσο, οι ετήσιες τιμές από το 2002 ως το 2010 κυμαίνονται γύρω από το 16,3 % κατά μέσο όρο, ποσοστό κατά πολύ ανώτερο των ασφαλών βιολογικών ορίων. Έτσι, τα συνολικά αλιευτικά αποθέματα εξακολουθούν να απειλούνται από υπεραλίευση στον Βορειοανατολικό Ατλαντικό.

Η φθορά του αλιευτικού στόλου είναι θετική για το περιβάλλον και την παράκτια οικονομία

- Το μέγεθος του αλιευτικού στόλου της ΕΕ (που μετρείται σε ισχύ μηχανών) μειώθηκε κατά 2,4 % κατά μέσο όρο ετησίως από το 2007 έως το 2012. Χρειάζονται περισσότερες προσπάθειες και πολιτικές μεταρρυθμίσεις για την ορθή προσαρμογή της ικανότητας του στόλου, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια πιο βιώσιμη διαχείριση των αλιευτικών αποθεμάτων και σε καλύτερες οικονομικές συνθήκες για τους εν ενεργεία αλιείς.

Η άντληση νερού βρίσκεται κοντά σε βιώσιμα επίπεδα

- Η συνολική άντληση νερού μειώθηκε την τελευταία δεκαετία στις περισσότερες περιφέρειες της Ευρώπης με εξαίρεση τη Νοτιοδυτική Ευρώπη, όπου παρέμεινε σταθερή. Χώρες όπως η Λιθουανία, η Ρουμανία και το Βέλγιο σημείωσαν σημαντική πρόοδο προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης διαχείρισης των υδάτων.

Η αστικοποίηση και οι μεταφορές καταλαμβάνουν ολοένα περισσότερη γη στην ΕΕ

- Το 4,6 % της έκτασης της ΕΕ καλυπτόταν από τεχνητές περιοχές το 2012. Η αυξανόμενη ζήτηση για στέγαση και οι οικονομικές δραστηριότητες στις αστικές περιοχές, καθώς και η ολοένα μεγαλύτερη επέκταση του οδικού δικτύου στις παράκτιες ζώνες είναι κυρίως υπεύθυνες για τη συνεχή συρρίκνωση των ημιφυσικών και αρόσιμων εκτάσεων στην ΕΕ.

Βασικές τάσεις στην παγκόσμια εταιρική σχέση

Η επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια φθίνει και η ΕΕ χάνει τους στόχους της

- Μεταξύ του 2004 και του 2012 η συνολική επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια της ΕΕ (EAB) εκφραζόμενη ως ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (ΑΕΕ) αυξήθηκε κατά 0,05 ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας το 0,39% το 2012 ⁽³⁾.
- Ωστόσο, κατά την περίοδο από το 2010 ως το 2012, η συνολική EAB από την ΕΕ μειώθηκε λόγω περιορισμών του προϋπολογισμού εξαιτίας της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης. Παρόμοια τάση παρατηρείται στους άλλους σημαντικούς χορηγούς βοήθειας.
- Η ΕΕ έχασε ήδη τον συλλογικό ενδιάμεσο στόχο της να αφιερώσει το 0,56 % του ΑΕΕ της στην EAB το 2010. Εάν η αύξηση συνεχιστεί με τον ίδιο ρυθμό όπως και μεταξύ του 2004 και του 2012, η ΕΕ δεν θα επιτύχει τον από καιρό καθορισμένο συλλογικό στόχο της να αφιερώσει το 0,7 % του ΑΕΕ της στην επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια το 2015.

Αύξηση του μεριδίου της ΕΕ για την αναπτυξιακή χρηματοδότηση των αναπτυσσόμενων χωρών

- Η χρηματοδότηση για τις αναπτυσσόμενες χώρες από τα κράτη μέλη της ΕΕ-15, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων και των ιδιωτικών ροών, αυξήθηκε κατά μέσο όρο 4,6 % ετησίως μεταξύ 2000 και 2011. Παρά τη θετική αυτή συνολική τάση, μπορούν να παρατηρηθούν διακυμάνσεις οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν απρόβλεπτες καταστάσεις για τις αναπτυσσόμενες χώρες που στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην εξωτερική χρηματοδοτική στήριξη.
- Από το 2000, το μερίδιο της EAB προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και τις λοιπές χώρες χαμηλού εισοδήματος αυξήθηκε, καθώς το 52,5 % της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας

από τα κράτη μέλη της ΕΕ- 15 διοχετεύτηκε στις χώρες αυτές το 2011.

- **Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ)** αποτελούν ζωτικό συμπλήρωμα των αναπτυξιακών προσπαθειών. Ωστόσο, από το 2000 ως το 2011, οι ΑΞΕ της ΕΕ-15 προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και τις άλλες χώρες χαμηλού εισοδήματος μειώθηκαν κατά 3,4% ετησίως κατά μέσο όρο, από 3,2% των συνολικών ΑΞΕ το 2000 σε 2,2% το 2011.

Αύξηση των εισαγωγών στην ΕΕ από αναπτυσσόμενες χώρες

- **Οι εισαγωγές από αναπτυσσόμενες χώρες** στην ΕΕ αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 7,8 % μεταξύ 2000 και 2012· το μερίδιο των εισαγωγών από αναπτυσσόμενες χώρες στις συνολικές εισαγωγές της ΕΕ αυξήθηκε από 35,2 % το 2001 σε 47,2 % το 2012.
- Οι εισαγωγές από την Κίνα ήταν ο κυριότερος παράγοντας στον οποίο οφείλεται αυτή η τάση. Το μερίδιο των εισαγωγών από αναπτυσσόμενες χώρες στις συνολικές εισαγωγές της ΕΕ αυξήθηκε από 24 % το 2000 σε 35 % το 2012. Σε απόλυτες τιμές, ο όγκος των εισαγωγών από την Κίνα το 2012 ήταν περισσότερο από τριπλάσιος από τον ίδιο όγκο το 2000.
- **Οι εισαγωγές από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες** αυξήθηκαν επίσης, αλλά κατά μέσο όρο το ποσοστό της αύξησης ήταν μόλις το ένα τρίτο του ποσοστού αύξησης των εισαγωγών από όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες προς την ΕΕ. Το 2012 οι εισαγωγές από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν λιγότερο από το 2 % των συνολικών εισαγωγών της ΕΕ.

Μειώνεται το χάσμα εκπομπών CO₂ λόγω της αύξησης των εκπομπών από αναπτυσσόμενες χώρες

- Παρ' όλο που μειώθηκε το χάσμα στις **κατά κεφαλήν εκπομπές CO₂** μεταξύ της ΕΕ και των αναπτυσσόμενων χωρών κατά τη δεκαετία 2000 ως 2011, οι εκπομπές της ΕΕ παρέμειναν στους 7,4 τόνους κατά κεφαλήν· δηλαδή 2,6 φορές υψηλότερες απ' ό,τι στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου ο μέσος όρος ήταν 2,9 τόνοι κατά κεφαλήν.
- Το χάσμα μειώθηκε κυρίως χάρη στις αυξανόμενες εκπομπές των αναπτυσσόμενων χωρών και στη χρηματοοικονομική κρίση που είχε ως αποτέλεσμα χαμηλότερες κατά κεφαλήν εκπομπές CO₂ στην ΕΕ.

Βασικές τάσεις στη χρηστή διακυβέρνηση

Θετικές τάσεις όσον αφορά τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα της πολιτικής, αλλά μείωση της εμπιστοσύνης του κοινού

- Λιγότεροι από τους μισούς πολίτες της ΕΕ **έχουν εμπιστοσύνη στα τρία μεγαλύτερα όργανα της ΕΕ**. Το 2012 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συγκέντρωνε τη μεγαλύτερη εμπιστοσύνη μεταξύ των τριών οργάνων (το 44 % των πολιτών δήλωνε ότι το εμπιστευόταν), ακολουθούσαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (40 %) και το Συμβούλιο της ΕΕ (36 %). Η εμπιστοσύνη των πολιτών στα πολιτικά όργανα σε όλα τα πολιτικά επίπεδα είναι γενικά χαμηλή, ιδίως όσον αφορά τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και των θεσμών σε εθνικό επίπεδο (για παράδειγμα μόνο το 15 % εμπιστεύεται τα πολιτικά κόμματα και το 27 % εμπιστεύεται τις εθνικές κυβερνήσεις).
- Μεταξύ 2007 και 2012 ο αριθμός των νέων **υποθέσεων παραβάσεων που συνδέονται με την ενιαία αγορά** μειώθηκε κατά 38 %. Το μεγαλύτερο μέρος αυτής της μείωσης σημειώθηκε το 2010. Η φορολογία και τα περιβαλλοντικά ζητήματα αποτελούν τις δύο μεγαλύτερες ομάδες υποθέσεων παραβάσεων που συνδέονται με την ενιαία αγορά ανά τομέα πολιτικής, αφού τον Νοέμβριο του 2012 αντιπροσώπευαν το 44 % του συνόλου των εκκρεμών υποθέσεων για παραβάσεις.
- Το **έλλειμμα μεταφοράς της νομοθεσίας για την ενιαία αγορά της ΕΕ**, αφού μειώθηκε σημαντικά από το 2000 και μετά, κατέγραψε νέο χαμηλότερο επίπεδο 0,6 % τον Νοέμβριο του 2012. Το έλλειμμα μεταφοράς, το οποίο διαφημίστηκε από τον πίνακα επιδόσεων της εσωτερικής αγοράς ως το «καλύτερο μέχρι τώρα αποτέλεσμα», ήταν 0,4 εκατοστιαίες μονάδες

κάτω από τον στόχο του 1 % όσον αφορά τη μεταφορά των κανόνων της ενιαίας αγοράς.

Η ηλεκτρονική διάδραση των πολιτών με τις κυβερνήσεις αυξάνεται, αλλά η συμμετοχή στις εκλογές μειώνεται

- Η **ηλεκτρονική διάδραση των πολιτών με τις δημόσιες αρχές** στην ΕΕ αυξήθηκε κατά 8 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ του 2008 και του 2012. Μετά από μια ελαφρά μείωση το 2011, οι διαδικτυακές επαφές με τις δημόσιες αρχές αυξήθηκαν και πάλι, φθάνοντας το 44 % το 2012. Αυτή η τάση αντικατοπτρίζει εν μέρει μια συνολική αύξηση της χρήσης του διαδικτύου σε όλη την ΕΕ.
- Η **προσέλευση των ψηφοφόρων** σημείωσε μείωση κατά 1,5 ποσοστιαία μονάδα στις εθνικές βουλευτικές εκλογές στην ΕΕ μεταξύ του 2000 και του 2012. Η πτωτική τάση είναι επίσης ορατή στη συμμετοχή στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Δεν επιτεύχθηκε μετατόπιση της φορολογίας από τη φορολόγηση της εργασίας στη φορολόγηση της ενέργειας και στην περιβαλλοντική φορολογία

- Ο **λόγος των εργασιακών φόρων προς τους περιβαλλοντικούς φόρους** στην ΕΕ αυξήθηκε κατά 10,1 % από το 2000 ως το 2011. Κατά την περίοδο αυτή, το ποσοστό των περιβαλλοντικών φόρων στα συνολικά έσοδα από φόρους και κοινωνικές εισφορές μειώθηκε σε σύγκριση με τους φόρους της εργασίας. Η τάση αυτή έρχεται σε αντίθεση με τους στόχους της στρατηγικής της ΕΕ για την αειφόρο ανάπτυξη και της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», οι οποίες απαιτούν να μετατοπιστεί η φορολογία από την εργασία στους ενεργειακούς και περιβαλλοντικούς φόρους (περιβαλλοντικός προσανατολισμός του φορολογικού συστήματος).
- Ομοίως, ο **τεκμαρτός φορολογικός συντελεστής επί της κατανάλωσης ενέργειας** μειώθηκε επίσης στην ΕΕ. Ωστόσο, η μείωση αυτή δεν ήταν τόσο ουσιαστική, αφού έφτανε μόλις το 1,6 % μεταξύ 2000 και 2011. Η μείωση του τεκμαρτού φορολογικού συντελεστή επί της κατανάλωσης ενέργειας υποδηλώνει μείωση της πραγματικής φορολογικής επιβάρυνσης για την ενέργεια σε σχέση με τη δυνητικά φορολογητέα βάση.

Επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης στις βασικές τάσεις

Οι δείκτες που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση παρουσιάζουν μια μάλλον ανάμεικτη εικόνα. Επιπλέον, οι διαταραχές που προκαλούνται από την οικονομική κρίση δυσχεραίνουν την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων σχετικά με το κατά πόσο η ΕΕ έχει σημειώσει πρόοδο στην πορεία προς τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η παγκόσμια οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση που άρχισε τα τέλη του 2007 είχε ως αποτέλεσμα να εισέλθει η ΕΕ σε ύφεση το 2008. Στα τέλη του 2013, όταν ολοκληρωνόταν η παρούσα έκθεση, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας της ΕΕ εξακολουθούσε να είναι αργός. Οι επιπτώσεις της κρίσης ήταν σοβαρές και υπερβαίνουν κατά πολύ το πλαίσιο της οικονομίας, επηρεάζοντας πολλές από τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές τάσεις που αναλύθηκαν στην παρούσα δημοσίευση. Το παρόν τμήμα παρέχει μια σύντομη παρουσίαση των τομέων που επηρεάστηκαν κατά την περίοδο που αρχίζει το 2007 και παρατείνεται, κατά περίπτωση, ως το 2011/2012. Αν και δεν είναι σαφές ακόμη, ορισμένες από τις συνέπειες, όπως τα χαμηλότερα επίπεδα επενδύσεων, θα μπορούσαν να έχουν μακροπρόθεσμες, μόνιμες και αλυσιδωτές επιπτώσεις οι οποίες θα φανούν σε μεταγενέστερες εκθέσεις.

Τα προβλήματα ρευστότητας στον τραπεζικό τομέα, τα οποία άρχισαν το 2007, οδήγησαν σε πιστωτική στενότητα και πτώση των τιμών των ακινήτων, που προκάλεσαν με τη σειρά τους χαμηλότερη ζήτηση των καταναλωτών και αύξηση της «αποταμίευσης των νοικοκυριών», μείωση των «επενδύσεων» από επιχειρήσεις και νοικοκυριά, πτώση του διεθνούς εμπορίου (που αντικατοπτρίζεται στον δείκτη «εισαγωγές από τις αναπτυσσόμενες χώρες») και πτώση στο «πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ». Τα επίπεδα του «δημόσιου χρέους» αυξήθηκαν κατακόρυφα.

Η «απασχόληση» σημείωσε πτώση, ιδίως μεταξύ των νέων και μεταξύ των ανδρών, που επλήγησαν περισσότερο από τις γυναίκες («απασχόληση γυναικών»). Η τάση αύξησης του «ποσοστού απασχόλησης

των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων» επιβραδύνθηκε. Λόγω της συσσώρευσης εργατικού δυναμικού και των αλλαγών στο ωράριο εργασίας η «παραγωγικότητα της εργασίας» μειώθηκε.

Οι «δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης», από την άλλη πλευρά, αυξήθηκαν, επειδή διάφορες χώρες αύξησαν τις δαπάνες τους στην προσπάθειά τους να υποστηρίξουν την οικονομική ανάκαμψη και τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη. Λόγω της πτωτικής ζήτησης, η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε επίσης. Αυτό είναι εμφανές στο παράδειγμα της «παραγωγής τοξικών χημικών ουσιών».

Η αύξηση της «ανεργίας» και της «μακροχρόνιας ανεργίας» είχε κοινωνικές επιπτώσεις. Παρ' όλο που συνολικά ο «κίνδυνος της φτώχειας» υποχώρησε, στην ηλικιακή ομάδα των 25 ως 49 ετών αυξήθηκε και επίσης στις ηλικίες μεταξύ 18 και 24 ετών αυξήθηκε ελαφρά. Η «ένταση της φτώχειας» αυξήθηκε επίσης, όπως και οι «αυτοκτονίες», ιδίως στους άνδρες και στα άτομα μέσης ηλικίας. Ο «ακαθάριστος συντελεστής καθαρής εισόδου μεταναστών» μειώθηκε επίσης, πιθανώς ως αντίδραση στις δυσκολίες για την εξεύρεση απασχόλησης στην ΕΕ. Σε ό,τι αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο, η «χρηματοδότηση για τις αναπτυσσόμενες χώρες» μειώθηκε, λόγω της μείωσης των ροών από ιδιώτες χορηγούς, και όχι από επίσημες πηγές ή ΜΚΟ.

Η ζήτηση ενέργειας («τελική κατανάλωση ενέργειας») μειώθηκε παράλληλα με το ΑΕγχΠ. Η χαμηλότερη ενεργειακή κατανάλωση οδήγησε σε σταθεροποίηση της «ενεργειακής εξάρτησης» της ΕΕ, ανακόπτοντας έτσι τη μακροχρόνια τάση αύξησης της ενεργειακής εξάρτησης.

Οι «εκπομπές αερίων θερμοκηπίου» και οι ρυπογόνες «ατμοσφαιρικές εκπομπές», που ήδη μειώνονταν, μειώθηκαν ακόμη πιο γρήγορα.

Οι εμπορευματικές μεταφορές μειώθηκαν ταχύτερα από ό,τι το ΑΕγχΠ (γεγονός που αντικατοπτρίζεται στον δείκτη «όγκος εμπορευματικών μεταφορών σε σχέση με το ΑΕγχΠ»). Ωστόσο, η κατανάλωση ενέργειας στις μεταφορές μειώθηκε λιγότερο από ό,τι το ΑΕγχΠ («κατανάλωση ενέργειας στις μεταφορές σε σχέση με το ΑΕγχΠ»), πιθανώς λόγω της βραδύτερης μείωσης στις επιβατικές μεταφορές. Οι «εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τις μεταφορές» μειώθηκαν, οι δε «εκπομπές οξειδίων του αζώτου (NOx) από τις μεταφορές» και οι «εκπομπές σωματιδίων από τις μεταφορές» μειώθηκαν ταχύτερα από ό,τι τα προηγούμενα έτη. Μειώθηκε επίσης ο «αριθμός νεκρών από τροχαία ατυχήματα», πιθανώς ως αποτέλεσμα της μείωσης του όγκου της κυκλοφορίας.

Η αντίδραση του κοινού στην κρίση και ο τρόπος αντιμετώπισής της αποτυπώνεται στη μείωση της «εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς της ΕΕ» και στα «ποσοστά συμμετοχής στις εθνικές εκλογές».

Συνολικά, με βάση τα στοιχεία που περιγράφονται παραπάνω, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί αν υπήρξε πραγματική πρόοδος προς τη βιώσιμη ανάπτυξη στην ΕΕ τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, εάν ληφθεί υπόψη ότι οι μισοί περίπου βασικοί δείκτες των ΔΒΑ της ΕΕ κινούνται προς μετρίως ή σαφώς δυσμενή κατεύθυνση, φαίνεται ότι χρειάζονται περισσότερες προσπάθειες για να τεθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση σε πορεία βιώσιμης ανάπτυξης.